

SCHIETBAANPERIKELLEN

Rinus Suijkerbuijk

In 't Sjtiegelke van juni 2010 werd op gezag van pater P. Souren O.M.I. vermeld¹ dat de paters Tillemans en Voogt enige maanden in het concentratiekamp Amersfoort moesten doorbrengen omdat een "overijverige" veldwachter hen op het ingooien van een ruitje op de schietbaan in het Ravensbos betrap had.

De werkelijke toedracht, beschreven in een uitvoerig verantwoordingsrapport van de betreffende veldwachter, is simpel. Geen dienstklopperij of bonnen schrijverij. Wel loslippigheid en naïviteit van de paters en lijfsbehoud voor de verbalisant.

Schietbaan

Waar militairen hun opleiding genieten en/of hun schietvaardigheden moeten onderhouden, ontstaat behoefte aan een oefenplaats. Daarbij is de bedoeling dat met scherpe munitie wordt geschoten, echter zonder werkelijke slachtoffers te maken. Er worden daarom schietbanen gebruikt, gelegen in een door wallen en bosschages omgeven gebied, op behoorlijke afstand van de "bewoonde wereld". Omdat in de omgeving van Valkenburg-Houthem een dergelijke gelegenheid ontbrak werd in juni 1941 door Duitse S.S.-troepen een *Schiess-Platz* aangelegd. Daarbij werden grote bomen gekapt en kleine aangeplant nabij Ravensbos in de daar gelegen kiezelgroeve. Graaf L. d'Ansembourg, als eigenaar, claimde terzake fl. 535,- schade.²

In 1942, bij de weder ingebruikname, zijn er veranderingen in de schietbaan aangebracht ten behoeve van bij de hotels Juliana en Rooding ingekwartierde Duitse militairen³. De schade ontstaan door het kappen van bomen (o.a. eiken en beuken met doorsnedes van 40 tot 64 cm) werd in een rapport op 2 juni 1942 getaxeerd op fl. 980,-. In overleg met eigenaar Graaf d'Ansembourg en zijn *Waldhüter* J. Knols werd deze schadetaxatie opgemaakt door *Der Gemeindefeldwächter* L.C.J. van der Vloet. (De betaling van dit schadebedrag is uiteindelijk op 18 oktober 1943, na een langdurige briefwisseling en "afschuiven" op andere organisaties, pas definitief geregeld⁴.)

In 1943 was deze schietbaan in gebruik bij de z.g. Rijksduitschers, onder leiding van Wladislaus Kowalkowski, sinds 1929 brouwmeester bij brouwerij De Leeuw. Door de leerlingen van de *Reichsschule* voor jongens⁵ te Valkenburg werd van deze schietbaan geen gebruik gemaakt⁶. Deze *Jungmannen* kregen, in tegenstelling tot hun collega's op de *Napola's* [*Nationalpolitische Erziehungsanstalten*] in Duitsland, geen schietoefeningen

"Schietbaangebouwen"

Naast een materiaalkeet met vensters, waren er een drietal schrijfhokjes, in de vorm van een schildwachthuisje, voorzien van een glasruit. Het glas werd geregeld kapot gegooid, totdat er geen ruit meer heel was. Nadat uit de keet ook nog een dikke 25 meter lange staalkabel was gestolen, was voor Kowalkowski de maat vol. Hij ging naar de Groepscommandant der Marechaussee te Valkenburg, en deed er zijn beklag. Hij voegde er aan toe dat als geen eind kwam aan de vernielingen, er represailles tegenover de burgerbevolking

zouden komen; dit was immers sabotage. In de eerste week van augustus 1943 werden er van gemeentewege nieuwe ruiten ingezet.

Veldwachter Van der Vloet ging naar de buurtbewoners in het Ravensbos. De beide landbouwfamilies Brands en kunstschilder Charles Eijck werden gewaarschuwd dat er nieuwe ruiten waren gezet, en dat op de schietbaan gepost zou worden. Hij verdacht namelijk hun kinderen van de baldadige vernielingen. Door hen te waarschuwen wilde hij voorkomen dat zij wegens "sabotage" met de Duitsers in aanraking zouden komen. Ook zou de politie niet verweten kunnen worden dat zij geen toezicht had gehouden.

Glasgerinkel

Op zaterdag 7 augustus 1943 werd er van 15 tot 18 uur voor het eerst gepost door Van der Vloet en marechaussee Pijpers op het snijpunt van de schietbaan met de weg door het Ravensbos. Men moest deze "bewaking" wel zien. Mevrouw Eijck zag hen dan ook, maar blijkbaar niet de vier paters die van het andere einde van de schietbaan aan kwamen lopen. Zij gooiden met steentjes tegen de borstweringen in de schietbaan (alsof er met een stok op planken geslagen werd) en zij gooiden met steentjes op een schrijfhokje en troffen het glasruitje. De glasrestanten werden er daarna ook nog uitgemikt.

Bij de aanhouding door de agenten bleken het vier R.K. paters uit het Klooster St. Gerlach te Strabeek te zijn, die in een "ondoordacht oogenblik" gehandeld hadden. Gewezen op de mogelijkheid van represaillemaatregelen tegen de burgerbevolking, werd hen gezegd dat zij de gevolgen maar moesten afwachten. Op hun aanbod een nieuwe ruit in te zetten werd hen geantwoord dat zij dat in ieder geval al konden doen en dat er verder gezien zou worden wat er mee zou gebeuren.

Voor marechaussee Pijpers was het zijn eerste werkdag in Houthem en over zijn "betrouwbaarheid" was nog niets bekend. Op Pijpers mededeling dat hij er niet veel voor voelde om ter wille van een stommitieit van die paters in [strafkamp] Vught terecht te komen, ging Van der Vloet niet in.

Na deze patersconfrontatie ging ieder huiswaarts. Voor de agenten was de zaak opgelost.

Louis van der Vloet

Vervolg

Het dienstrooster had geen weet van het gebeurde en zo ving om 18.00 uur het posten voor marechaussee Berkhout aan. Die werd geconfronteerd met een paar paters die in de schietbaan een ruit waren komen inzetten. Deze paters vertelden hem ook wat er gebeurd was, in het bijzijn van een Duitse broeder van het Klooster Ravensbosch, die was komen aanlopen.

De volgende dag kreeg Van der Vloet het verhaal van Berkhout te horen en vreesde dat de Nationaal Socialistische broeders van het Klooster Ravensbosch het verhaal verder vertellen zouden. Het leek hem toen al te zeer gewaagd om het voorgevallene te verzwijgen, als de paters zelf hun mond daarover niet konden houden. Toen hij op maandag 9 augustus Graaf d'Ansembourg tegenkwam, die ook al op de hoogte bleek, evenals zijn jachtopziener,

familie enz., was zijn conclusie dat het onmogelijk was deze zaak geheim te houden.

Om de kwestie voor de paters nog te kunnen redden riep Van der Vloet de hulp in van Kowalkowski. Deze nam de zaak ernstig op. Hij was niet te vermurwen, ook niet van het argument dat het voor de paters de eerste maal was en zij toch de ruit gerepareerd hadden. Kowalkowski zei slechts dat hij de *Sicherheits-Dienst* (S.D.) te Maastricht hiervan in kennis zou stellen.

Verkennerij Ravensbos 1946/1947.

Vlnr.: de paters A. Rientjens, A. Uitterhove, Jos Voogt en Harry Voogt.
(bron: <http://www.falw.vul/~reijnd/benannink.html>)

Proces-verbaal

Er zat voor Van der Vloet niets anders op dan proces-verbaal van vernieling van een ruitje op te maken. Twee dagen na het gebeurde werd dit opgemaakt en [via de Groepscommandant?] aan de S.D. toegezonden, waarna enige dagen later de opdracht kwam pater Voogt naar Maastricht te brengen. De pater bleek echter niet in het klooster te zijn, doch met onbekende bestemming te zijn vertrokken. Pater-Overste werd daarop medegedeeld waarover het ging en deze zou proberen hem te bereiken. Enkele dagen later was pater Voogt weer terug en ging toen met Van der Vloet naar de S.D. te Maastricht. Van der Vloet werd er gehoord en pleitte zo veel mogelijk voor pater Voogt, waarna de agent mocht vertrekken; pater Voogt heeft hij in de oorlogstijd nooit meer gezien.

Pater Voogt, waartegen alléén het proces-verbaal was opgemaakt, heeft blijkbaar over de drie andere paters verteld. Een tweede pater is toen door de S.D. vastgehouden en die is toen zelf tegen de S.D. gaan vertellen dat hij op de ruit had gegooid.

De beide paters hebben 2 maanden in Amersfoort⁷ gevangen gezeten.

Kamp Amersfoort

Pater Harry Voogt was van 13 augustus tot 21 oktober 1943 in het concentratiekamp te Amersfoort [Oud-Leusden, Laan 1914] gedetineerd; de helft van die tijd was hij ingelijfd bij het "Jodencommando". Tot begin september de enige priester in het hele kamp [pater Tillemans kwam blijkbaar later] trok hij de nodige aandacht van de bewakers.

Er waren geen vaste bewakers voor het "Jodencommando". Zeer dikwijls stond hij onder bewaking van een "stadgenoot", een Valkenburgse jongeman die vrijwillig bij het Legioen Nederland als muzikant in een militair muziekkorps in dienst was getreden. Deze was als Waffen SS-er aan het Oostfront gewond geraakt en in juli 1943 te Graz afgekeurd voor alle militaire diensten. Noodgedwongen moest hij in Amersfoort als kampbewaker dienst gaan doen, in afwachting van zijn ontslagpapieren die hij pas op 6 januari 1944 kreeg, ondertussen solliciterend naar een positie als beroepsmusicus.

In de gesprekken die Voogt met hem voerde zei hij nooit verlangd te hebben in zo'n "rotzooi" terecht te komen. Als piepjong ventje, avonturier, was hij erin gelopen en zat er nu mee te kijken. Hij raadde de pater aan niet te hard te werken om krachten te sparen, doch als de Commandant in zicht was, werden er wel eens vloeken en klappen uitgestoten, omdat hij onder het oog van zijn "bewakers" zijn plicht wilde doen. De grote schrik van het kamp waren andere bewakers, terwijl de Valkenburger als jong kereltje ook wel eens een trap meedeed en erom lachte.

Dat lachen zelf rekende Voogt hem niet zwaar aan; in dergelijke abnormale omstandigheden werden ook de gevangenen gevoelloos; er werd door de gedetineerden ook dikwijls genoeg om gelachen.

Toen na de oorlog in de pers verslag werd gedaan van het proces tegen de Valkenburger T.W., waarbij tegen hem de doodstraf werd geëist, heeft pater Voogt op 14 september 1947 spontaan een ontlastende verklaring afgelegd⁸ welke wellicht ertoe bijgedragen heeft dat het vonnis "milder" uitviel: slechts 20 jaar gevangenisstraf. Een even belachelijke straf als pater Voogt had moeten ondergaan voor het vernielen en herstellen van een stukje vensterglas in een wachthokje op de schietbaan in Ravensbos.

Inmiddels zijn alle betrokkenen overleden; pater Voogt als missionaris in Suriname in 1970.

Conclusie

De "overijverige" veldwachter heeft de door hem verdachten van tevoren gewaarschuwd; hij heeft maatregelen genomen om te voorkomen dat er iemand, wegens incidenten op de schietbaan, met de Duitsers in aanraking zou komen. Daar er desondanks door hun eigen stommititeit enige paters in moeilijkheden kwamen en er teveel ruchtbaarheid aan het voorgevallene werd gegeven, leek het onmogelijk en zelfs gevaarlijk hierover het stilzwijgen te bewaren. Het "ruitjesincident" zou zeker uitkomen, waarna de veldwachter waarschijnlijk door de Duitsers zou worden aangehouden en mogelijk naar Vught zou worden afgevoerd.

Pater Voogt is niet direct toen hij de ruit vernielde gearresteerd en hem is alle gelegenheid gegeven om onder te duiken. Tegenover zijn gezin was het voor Van der Vloet niet verantwoord om een andere weg te volgen dan hij bewan-

delde. Voor zijn pogingen om via Kowalkowski deze "simpele" kwestie op te lossen verdient hij alle lof; hier zouden de paters hem "overijverig" mogen kwalificeren.

Wie was die Kowalkowski?

Wladislaus Kowalkowski (*11.08.1899 te Slupp, Dld., R.K.), huwde met Lotte Koesling (*29.05.1898 te Königsberg [het huidige Russische Kaliningrad], Duits Evangelisch). In 1928 werd in Münsterberg [hoofdstad van het voormalig prinsdom Münsterberg] hun zoon Klaus Eberhard geboren.

Vanuit Münsterberg, aan de Ohlau in Silezië gelegen, ten zuiden van Breslau [het huidige Poolse Wrocław], kwam het gezin op 06.03.1929 naar Houthem. Daar werd het gehuisvest in de Plenkerstraat nr. 78, later hernummerd in 90 en thans nr. 86, een dienstwoning aan de rand van het bierbrouwerijcomplex De Leeuw.

In 1887 reeds had het gemeentebestuur van Houthem vergunning verleend voor de vestiging van een brouwerij op het "Polvermolen"-terrein aan "De Valkenburgsche Leeuwenbrouwerij Dittmann & Sauerländer Actiën Maatschappij", een dochteronderneming van een Akense brouwerij. De rechtsoptolger "De Leeuw" werd op 4 april 1921 opgericht en kon blijkbaar toch niet zonder Duitse expertise.

De dochters Liselotte Margarete (*1935) en Ursula Anne-Marie (*1937) werden te Aken geboren, en kwamen 14 dagen na de geboorte naar huis, in Houthem. Maria Mathilda Notermans (*1913 te Valkenburg) was inwonende dienstbode.

In de oorlogsperiode was er groot gebrek aan grondstoffen, ook bij de bierbrouwerij. De brouwmeester zal wel veel vrije tijd hebben gehad.

Doordat het bevolkingsregister van de gemeente Valkenburg-Houthem door verzetsmensen uit het gemeentehuis werd gestolen en vernietigd terwijl het archief van bierbrouwerij De Leeuw door een brand, veroorzaakt door een afgegoorpen benzinebom, geheel in vlammen opging, valt niet na te gaan wat er met de brouwmeester en zijn gezin in en na de oorlogsjaren gebeurde.

De directie voor het nieuwe ontvangstgebouw, ca. 1936. (Foto: Beeldarchief Valkenburg)
Vlnr: J.H. Philips, P. Chambille de Beaumont en brouwmeester W. Kowalkowski

Verantwoording

In het Nationaal Archief te 's-Gravenhage bevinden zich in het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) honderdduizenden dossiers over de oorlogsperiode 1940-1945. Daarnaast worden daar ook de "Zuiveringsdossiers" van ambtenaren bewaard. Om na de oorlog een ambtelijke functie te kunnen (blijven) vervullen, moest men uiteraard van onbesproken gedrag zijn.

Onvaderlandslievend gedrag, heulen met de Duitse bezetter, was uiteraard een beletsel om enige overheidsfunctie te vervullen. Waren eerder, onder meer, alle politiemensen door de bezetter gescreend op hun "Arische afkomst"⁹, nu moesten ze verantwoording afleggen over hun werkzaamheden in de oorlogstijd.

Het verhaal over het "ruitjesincident", door de Wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, Postcommandant te Houthem, L.C.J. van der Vloet opgeschreven, is in het Nationaal Archief te vinden¹⁰ terwijl het "Zuiveringsbesluit" van 20 december 1946¹¹ ten aanzien van de Opperwachtmeester der voormalige Staatspolitie, thans ambtenaar van Rijkspolitie, Louis Casper Johannes van der Vloet, geboren te Kerkrade 26 april 1912, oordeelt dat hem geen blaam treft. Hem trof geen schuld hoewel hij tegen een pater proces-verbaal had opgemaakt en hem in handen van de *Sicherheits Dienst* had gesteld; hij had hem zelfs nog de gelegenheid gegeven te ontvluchten en onder te duiken.

De opperwachtmeester der Rijkspolitie Van der Vloet verliet op 9 april 1951 zijn dienstwoning met naastliggend cachot¹², Onderstestraat 349 te Houthem, en verhuisde naar Schinnen. Hij beëindigde zijn dienstverband, als adjudant te Maastricht. Sinds 1959 woonde hij te Susteren. Hij overleed op 25 juli 1984.

Bronnen

1. Jan Tillemans, priester-kunstenaar "De artiest van de Congregatie", 't Sjtiegelke (2010) nr. 33, p. 17 e.v.
2. Archief Gemeente Valkenburg-Houthem 1940-1981 inv.nr. 5459.
3. Het achterwege laten van een nummeraanduiding achter "Feldpost no", in het archiefstuk maakt identificatie van de troepenonderdelen onmogelijk.
4. Archief gemeente Valkenburg-Houthem 1940-1981, inv.nr. 6081.
5. Een school met een militaire opleiding, die het niveau had van een gymnasium; 150 Duitse en Nederlandse jongens werden hier voorbereid op een leidende rol tot S.S.-officier en politiek leider in het komende Groot Germaanse Rijk. Valkenburg en Schoten (België) waren de enige dergelijke opleidingsscholen buiten Duitsland.
6. Paul van der Steen in: Keurkinderen, Hitlers Elitescholen in Nederland, p. 87.
7. Het kamp Amersfoort werd na de oorlog "omgetoverd" tot een kazerne; de dienstplichtigen van het 41e Tankbataljon werden in dezelfde barakken ondergebracht als voorheen de gevangenen. Misschien sliep de auteur wel in 1959/60 in dezelfde barak als destijds de paters Tillemans en Voogt, maar dan 14 maanden lang met bewegingsvrijheid.
8. Nationaal Archief, CABR 2.09.09 inv.nr. 76015, dossier BRC 1037/47, waarin ook verklaringen zijn aan te treffen van o.a. de ex-geïnterneerden Charles Palmen uit Valkenburg, kapelaan Slots uit Weert en dokter J.H. Hoelen uit Bussum, allen verklarende de Valkenburgse bewaker nooit de hem ten laste gedragen misdadingen te hebben zien begaan, noch hem daartoe in staat te achten.
9. De door Louis Caspar Johannes van der Vloet op 31 januari 1941 als onbezoldigd Rijksveldwachter bij Oranje Nassau-mijn ingevulde vragenlijst [niet afstammend van

Joodse ouders of grootouders] bevindt zich in het archief van het Centraal Bureau voor Genealogie te Den Haag onder DossNL045162, dossier Van der Vloet.

10. Bureau Juridische Zaken/Zuivering van de afdeling Politie en Taakvoorganger 1944-1965 (1983), inv.nr. 6387.

11. Zuiveringsarchieven Ministerie van Binnenlandse Zaken (1940-)1945-1984, inv.nr. 29413.

12. Zie 't Sjtgelke (2004) nr. 21, p. 1-6.

De voorbereidingsklas Ravensbos uit 1956.

Bovenste rij vlnr.: Swinkels, Piet Braakman, Louis Straver, Martien van Gils, Berti Gorissen, pater Harry Voogt, Ben de Vries, Huub Heijnen, Jan Persoon, G. Kragten, Peter Reniers.

Onderste rij vlnr.: Rene Geerdink, ? , Huub Heiligers.
(Met dank aan Jo Hoen en Willem Reijnders).

Louis van der Vloet, zittend 3^e van rechts. Jaar onbekend.
(Met dank aan Roosmarie Alewijnse, kleindochter van Louis)